

JOURNALISM / PUBLICISM

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2023.82.3>

UDC 316.77:811.161.2(477)

“Donbasiia”: a Book of Essays about the Patriots of Ukraine. Ideological and Social Components of the Content. Style Features and Texts Structure

Alla Kobynets

<https://orcid.org/0000-0003-4210-7263>

PhD (philol. sci.)

*Associate Professor, Educational and Scientific Institute of Journalism, Taras Shevchenko
National University of Kyiv
36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: allakobin22@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to show the importance of reproducing in an essay as the artistic and journalistic genre of the images of outstanding people of the modern Ukraine, the value of which is historically significant and demonstrative, which is especially relevant in such complicated modern times.

The numerous scientific works of Ukrainian press experts make it possible to realize the importance of press materials, particularly those ones that highlight the activities of Ukrainian patriotic communities and personalities whose contribution to development of an independent Ukrainian state is difficult to overestimate.

An important task arises: to carry out the scientific research on journalistic materials, which makes it possible to study the social processes that took place on the country's territory with the beginning of Ukraine's independence.

The article is devoted to analysis of the book of essays by Ihor Zots, the Ukrainian journalist, a long-time chief editor of the newspaper “Donechchyna”. This edition can be considered to be an important historical phenomenon not only of the regional but also the national press studies.

First of all, it is notable that on its pages it was issued the stories about the residents of Donetsk region, the true Ukrainians and the worthy patriots, whose thoughts, actions, and daily hard work laid the foundations of the Ukrainian idea, protecting it as much as possible in the difficult realities of the East which was under the influence of Russia.

The methods that were used during the research of the book of essay as a result of studying the fate of the heroes and their contribution to development of the region and the country in general can be noted as follows: the method of functional-pragmatic analysis, the method of content analysis, the method of observation — they were used to select the actual material, such as the essays about the prominent people of Donetsk region, their influence on social processes in the region; the method of identification — for determining the vocabulary (emotionally or neutrally loaded words) and the construction of texts (from the plot to culmination and outcome); the method of description was used to characterize the images of individuals and events, trends and features associated with them; the comparison method was used to determine the degrees of significance of the selected topic and the sequence of presentation of actual material; the method of generalization was used in the process of forming the research conclusions.

It is worth noting the importance of this book and above all the historical value of the facts presented in the essays, most of which has documentary nature.

The essays “Donbasiia” have a life-affirming character, although they tell about the heart-breaking events from the lives of their heroes against the background of one of the most problematic, as we can now say, regions of Ukraine. However, they are mostly positive, which cannot but affect the overall impression of the book.

KEYWORDS: essay; Donbas; human stories, journalism, Ukraine.

УДК 316.77:811.161.2(477)

«Донбасія»: книга нарисів про патріотів України. Ідеологічні та соціальні компоненти контенту. Особливості стилю та побудови текстів

Кобинець Алла Володимирівна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут журналістики, кандидат філологічних наук, доцент, <https://orcid.org/0000-0003-4210-7263>

Резюме

Ця стаття має на меті показати важливість відтворення у художньо-публіцистичному жанрі – нарисі – образів видатних людей сучасної України, цінність яких історично важлива і показова, особливо актуально це проявляється у досить складному сьогоденні.

Численні наукові праці українських пресознавців дають змогу усвідомити важливість пресознавчих матеріалів, зокрема тих, що висвітлюють діяльність українських патріотичних спільнот, особистостей, чий внесок у розбудову незалежної української держави важко переоцінити.

Постає важливе завдання: здійснення наукових розвідок про журналістикознавчі матеріали, які дають змогу вивчати суспільні процеси, що відбувалися на теренах країни з початком здобуття Україною незалежності.

Стаття присвячена аналізу книжки нарисів українського журналіста, багаторічного головного редактора газети «Донецчина» Ігоря Зоца. Це видання можна вважати важливим явищем в історії не лише регіонального, а й вітчизняного пресознавства.

Насамперед воно прикметне тим, що саме на його сторінках побачили світ розповіді про жителів Донецької області, істинних українців, патріотів-достойників, чії помисли, дії,

вчинки, щоденна сродна праця закладали підвалини української ідеї, оберігаючи її, наскільки це можливо, у складних реаліях зросійщеного українського Сходу.

Методи, які були застосовні під час дослідження книжки нарисів як результату вивчення доль героїв та їх внеску в розвиток регіону й країни загалом, можна зазначити таким чином: метод функціонально-прагматичного аналізу, метод контент-аналізу, метод спостереження – використовувалися для відбору фактичного матеріалу, як-от: нарисів про видатних людей Донецької області, їх впливу на суспільні процеси в регіоні; метод ідентифікації – для визначення лексики (емоційно забарвленої чи нейтральної), побудови текстів (від зав'язки і до кульмінації та розв'язки); метод опису використовувався для характеристики образів особистостей та пов'язаних із ними подій, тенденцій та особливостей; метод порівняння застосовувався для визначення ступенів значущості вибраної тематики і послідовності викладення фактичного матеріалу; метод узагальнення використовувався у процесі формування висновків дослідження.

Варто відзначити важливість цієї книжки і насамперед історичну цінність викладеного у нарисах фактажу, більшість якого має документальний характер.

Нариси «Донбасії» носять життєствердний характер, хоча й розповідають про карколомні події із життя своїх героїв на тлі одного з найбільш, як ми тепер можемо стверджувати, проблемного регіону України. Проте вони мають здебільшого позитивний характер, і це не може не впливати на загальне враження від книжки.

Ключові слова: нарис; Донбас; людські історії, публіцистика, Україна.

1. Вступ

У столичному видавництві «Ярославів Вал», у передвоєнному, 2021-му році, вийшла друком книжка нарисів українського журналіста, багаторічного головного редактора газети «Донеччина» Ігоря Зоца. Це видання можна вважати важливим явищем в історії не лише регіонального, а й вітчизняного пресознавства.

Власне, основою нарисів послужили спогади автора про героїв журналістських публікацій, численних зустрічей під час журналістських відряджень та безпосередньо в редакції обласної газети.

Ідея створити й видати книжку прийшла до автора з гірким усвідомленням невідворотних втрат: своєї домівки, справи, якій віддав багато років професійного життя. Але це – речі матеріальні. Головне ж, переконаний автор, – не втратити пам'ять про людей, які стільки цінного, корисного зробили для свого рідного краю. І вони заслуговують на подяку, увічнення їхніх вчинків, а дехто – й пам'яті – саме в розповідях про них, бо вони довели й доводять: Донбас був та залишається українським.

Тому писати «Донбасію» Ігор Зоц розпочав після карколомних подій – зокрема, стрімкого від'їзду в Донецька після попередження друзів про те, що група бойовиків вирушила його арештовувати на робочому місці за проукраїнську позицію, а також, як наслідок, – багатьох невеселих роздумів, сповнених відчаєм від втрати справи, яку плекав протягом довгих десятиліть.

Адже він, будучи воістину талановитим журналістом і водночас успішним очільником відомого в Україні обласного періодичного друкованого видання – газети «Донеччина» (раніше, до 1991 року – «Радянська Донеччина» - авт.), вік якої подолав 80-річний рубіж, до останнього боровся за її існування в медійному просторі країни. На терені зросійщеного Донецька журналіст створював навколо газети та її читачів оазу українськості, патріотизму та любові до рідного краю, його витоків і сучасних надбань. Та російські

воєнні зайти й злочинні бандитські угруповання почали трошити все українське в 2014-му – на початку першої гарячої фази російсько-української війни, яку тепер, у лютому 2022-го країна-терорист – Російська Федерація – відкрито і віроломно розгорнула її вже не лише проти Донбасу, а й усієї незалежної України, здійснивши повномасштабне вторгнення на територію суверенної незалежної держави.

Численні наукові праці українських пресознавців, зокрема В. Різуна, А. Москаленка, В. Здоровеги, Д. Прилюка, Л. Романюка, Н. Сидоренко та інших дають змогу усвідомити важливість пресознавчих матеріалів, зокрема тих, що висвітлюють діяльність українських патріотичних спільнот, особистостей, чий внесок у розбудову незалежної української держави важко переоцінити.

Актуальність проведення досліджень публікацій у цій царині досить важлива з огляду на розвиток сучасного інформаційного суспільства. Постає важливе *завдання*: здійснення наукових розвідок про журналістикознавчі матеріали, які дають змогу вивчати суспільні процеси, що відбувалися на теренах країни з початком здобуття Україною незалежності. Головними складовими стали вивчення громадських організацій та рухів, окремих персоналій та їх характерів, позицій, а також самої діяльності, спрямованої на відродження національного відродження.

Інформаційний вплив на аудиторію, що мають публікації про донецьких патріотів, достойників, гідних членів суспільства, важко переоцінити, оскільки важливим чинником стає саме виховна функція медійних ресурсів, і друківаних насамперед. Відтак індивідуальні та масові емоції нерідко перетворюються у своєрідний інструмент, що впливає на формування громадських настроїв, а отже, й громадської позиції.

Ця стаття має на меті показати важливість відтворення у художньо-публіцистичному жанрі – нарисі – образів видатних людей сучасної України, цінність яких історично важлива і показова, особливо актуально це проявляється у досить складному сьогоденні. Як зазначав дослідник жанрів вітчизняної журналістики Ігор Михайлин, «Предметом нарису може бути будь-який факт чи явище реальної дійсності, узятий як проблема у площині своєї суспільної, моральної, загальнолюдської значимості... Автор створює сюжет, розбудовує публіцистичний конфлікт, вдається до психологічного аналізу. Усе, що може наблизити героїв до читача, запліднити його авторським баченням подій і проблем, активно використовує нарисовець» [1, с. 168].

Тому висвітлення у невеликих за обсягом нарисах історій із життя кращих представників донецької спільноти, якою варто пишатися, таке важливе нині, в умовах повномасштабної російсько-української війни, бо воно стосується низки важливих суспільних проблем, які можна узагальнити коротко: проблем української ідентичності, бо, й досі, на жаль, існує «...надзвичайно залежний від стандартів і звичаїв медіа-сфери колишньої метрополії інформаційний простір України постійно відтворює питомі риси культурно-політичної Євразії в українській повсякденності, руйнуючи процес «зцілення» національної ідентичності українців» [3].

Завдання цієї публікації полягає в тому, щоб показати, як у нарисах І. Зоца відтворюється дійсність через образи його героїв та реальні події, пов'язані з ними, продемонструвати їхню причетність до розбудови української держави, яку нині спіткало тяжке випробування війною.

2. Методи дослідження

Методи, які були застосовні під час дослідження книжки нарисів як результату вивчення долі героїв та їх внеску в розвиток регіону й країни загалом, можна зазначити таким чином:

метод функціонально-прагматичного аналізу, метод контент-аналізу, метод спостереження – використовувалися для відбору фактичного матеріалу, як-от: нарисів про видатних людей Донецької області, їх впливу на суспільні процеси в регіоні; метод ідентифікації – для визначення лексики (емоційно забарвленої чи нейтральної), побудови текстів (від зав'язки і до кульмінації та розв'язки); метод опису використовувався для характеристики образів особистостей та пов'язаних із ними подій, тенденцій та особливостей; метод порівняння застосовувався для визначення ступенів значущості вибраної тематики і послідовності викладення фактичного матеріалу; метод узагальнення використовувався у процесі формування висновків дослідження.

У статті також використані методи порівняння, індукцію, дедукцію, синтез, узагальнення, що дало змогу виділити із значної кількості публікацій та їх вагомості у формуванні патріотизму в населення й загалом – проаналізувати їх значення в контексті виховної функції періодичного друкованого видання, визначити потенціал його медійного впливу на аудиторію.

3. Теоретичне підґрунтя

До вивчення нарисів у журналістиці долучалися, крім зазначеного вище І. Михайлина, В. Здоровега, Д. Прилюк, А. Москаленко, В. Святовець, О. Глушко та інші вчені. Слід наголосити, що сучасні публіцистичні твори українських журналістів дають змогу дослідникам-пресознавцям заглиблюватися в них, вивчати, аналізувати. Так, Володимир Здоровега переконаний, що «Нарис відтворює правдиві факти життя, незалежно від того, називає автор справжнє прізвище героя чи ні, називає місце його проживання чи про нього ми можемо лише здогадуватися. Звичайно, назвавши точне ім'я дійової особи, автор бере на себе ніби додаткові зобов'язання щодо документальної точності не тільки головних, але й другорядних деталей» [2, с. 251].

Творчий почерк Ігоря Зоца як нарисовця формувалася роками. Кілька слів про нього. Випускник факультету журналістики Шевченкового університету 1985 року Ігор Зоц вирушив у Донецьку область, звідки родом, і пропрацював по 2014-й рік у редакції обласної газети «Радянська Донеччина» (з 1992 р. – «Донеччина») в Донецьку, причому останні 22 роки – її головним редактором.

З проголошенням незалежності України журналіст брав активну участь у національному відродженні регіону. Він інформаційно підтримував Товариство української мови імені Т. Г. Шевченка; на шпальтах очолюваного ним видання системно друкувалися розповіді про борців за Україну – Олексу Тихого, Василя Стуса; також газета писала про В'ячеслава Чорновола, Левка Лук'яненка, Миколу Руденка. Так, у 2000-му році шпальти «Донеччини» прикрасила рубрика «Стусове коло», розповідаючи про тих донеччан, громадянська позиція яких збігалася із поглядами знищеного радянським тоталітарним режимом поета. І. Зоц долучився до створення Донбаського історико-літературного музею В. Стуса.

Ще одним важливим кроком на стежі відродження українських традицій стало відкриття з ініціативи головного редактора газети для всієї сім'ї – «Світлиці» (1992–2007 рр.), красномовного альманаху «Рідний край» (1994–1998 рр.). Газета «Світлиця» у 1995 році мала 10 тис. примірників тиражу.

На жаль, журналіст змушений був залишити Донецьк, де існував високий ризик його фізичного знищення за патріотичну позицію. А редакційний офіс та засоби виробництва були розтрощені російськими бойовиками. У вересні 2014 р. в Києві, а потім – у Слов'янську І. Зоц відновив випуск газети «Донеччина» (з грудня 2016 р. – під назвою «Часопис Донеччина»). Видання друкувалося в Краматорську (наклад близько 3 тис. прим.); поширювалося шляхом передплати та безкоштовно в «сірій зоні» АТО/ООС. З вересня 2014 по квітень 2019 р. надруковано майже 150 номерів. Журналістську працю І.

Зоц продовжив на посаді директора КП РТРК «Регіон-Донбас» у Краматорську, пізніше – кореспондента «Урядового кур'єру».

Упродовж усього творчого шляху журналіст намагався навколо знаної та шанованої в регіоні газети створити ауру українськості, дбав про насичення кожного номера публікаціями, що сприяють національному відродженню, утвердженню України як держави у світовому демократичному процесі.

Можна стверджувати про ефективність та результативність такої роботи, бо, як зазначав дослідник української преси А. Москаленко, «практика переконує, що ефективність впливу преси... залежить від багатьох обставин: змісту, мети, яка поставлена; підготовленості кадрів, вибору засобів, форм і методів впливу; особливостей аудиторії і рівня, на якому здійснюється масово-інформаційна діяльність; впливу зовнішніх умов, середовища як на ЗМІ, так і на аудиторію» [4, 191].

Досліджуючи нариси журналіста, варто насамперед відзначити, що їх у книжці зібрано 86. Звісно, далеко не про всіх достойників написав автор, але є всі підстави вважати, що на цьому томі робота не завершена. Насамперед мають бути ще кілька циклів нарисів про журналістський колектив «Донеччини», а також талановитих, гідних уваги позаштатних авторів. Як писав академік Іван Дзюба, «...спогади Ігоря Зоца набувають особливо актуального значення. Адже його Донбасія – це люди, добрі справи яких оживали на сторінках «Донеччини», долі яких більшою чи меншою мірою були пов'язані з нею. Говорячи про них, автор віддає належну шану їм, а водночас у дуже природний і переконливий спосіб розповідає нам про життя і проблеми краю – його Донбасія стає і нашою» [5, с. 5].

Тому варто наголосити, що саме «...публіцистика першою відгукується на політичні й соціальні зміни, які відбуваються в житті. Літератори, які працюють у її жанрах, намагаються не тільки ознайомити читача з новими фактами, подіями, явищами реальної дійсності, а й осмислити їхню природу, простежити тенденції розвитку суспільних процесів, розкрити зміни в поглядах, поведінці, психології людей» [6, с. 210 – 211]. Життя Донбасу, його населення не могло залишати байдужим професійних журналістів, особливо в такий знаковий період, коли Україна здобула свою незалежність.

Нариси «Донбасії» можна так «розмістити» у жанровій класифікації: портретний, проблемний, історичний. Відтак із 86 наявних у книзі більшу половину становлять портретні нариси, і менше двох третин – проблемні та історичні. Це й зрозуміло, адже автор робив акцент саме на людині, на її долі, характері, вподобаннях та стосунках у соціумі. Вільне трактування життєвих явищ на тлі людської долі дозволяє говорити про публіцистичність нарисів «Донбасії».

Стосовно побудови нарисів. Як правило, вона традиційна. На початку автор знайомить читачів із героєм, пише про його чесноти, а потім переходить до розкриття образу, спираючись на відомі із його життя факти, події, вчинки. Така форма подачі нарисів дає змогу краще їх сприймати і запам'ятовувати. Цьому сприяють і відносно невеликі обсяги тексту; подібні форми притаманні так званій «малій прозі», до якої ми ризикнемо долучити й нариси Ігоря Зоца, оскільки кожен із них має право на самостійне життя. «Неодмінною особливістю публіцистичного нарису є документальність, достовірність. Він характерний тим, що розкриває життєві ситуації, проблеми в поняттях і образах. За глибиною, концентрацією авторської думки нарис наближається до короткого оповідання. У публіцистики він запозичує суспільну гостроту, в художньої літератури – образність. Змальовуючи реальні життєві події, характери і вчинки конкретних людей, публіцистично-нарисовці нерідко використовують такий творчий прийом, як художній домисел. Це не вигадка, не дозвольна фантазія автора. Нарисовець домислює розвиток тієї чи тієї події, пояснює людську поведінку, свідком яких не був особисто, ґрунтуючись на досконалому знанні відповідних життєвих обставин і характерів своїх персонажів. Тож художній до-

мисел у нарисових творах можна визначити, як логічно вмотивований здогад», – зазначає дослідник вітчизняної публіцистики О. Глушко [6, с. 220].

Прикметно, що нариси «Донбасії» написані прекрасною українською мовою, де кожне слово виписане автором із особливою любов'ю. Це й зрозуміло, адже досвід популяризації рідної мови на сторінках «Донеччини» вартий особливої уваги. Зокрема, багаторічний автор видання, відомий вчений-словесник, професор Донецького національного університету А. Загнітко (йому присвячений нарис із досить характерною назвою, бо підкреслює глибинну сутність – «Україніст»), висловив своє переконання: без чіткого формулювання принципів мовної ідеології держава приречена. Звертаючи увагу суспільства на те, що боротьба за українську мову нині в прямому й переносному значеннях перенесена на передову, дії ж орди завойовників, стверджує автор, беруть початок ще з тих антиукраїнських підвалів, що системно закладалися владними манкуртами протягом минулих десятиліть на територіях Донеччини та Луганщини – «з послідовним нав'язуванням ідеї мовної та ментальної, культурної та етнічної особливості». А. Загнітко, зокрема, пропонує таке: «Мовна ідеологія має бути ґрунтована на двох взаємодоповнюваних постулатах – мовна державність і державність мови, що відбивають у цілісності своїй мовну тяглість поколінь і мовну безперервність територій. Усі гасла на зразок «Єдина країна / Єдина страна», де слово країна і слово страна треба писати з великої літери, бо говориться про власну Державу, можуть лише поставати одним із елементів актуалізації мовної політики, але аж ніяк не її побудову, а тим паче – розбудову. Адже в статті 10 Конституції України чітко визначено наріжний камінь мовно-державного устрою Держави та визначальний принцип мовної ідеології» [8, с. 5].

Про руйнівну силу «руського міра» А. Загнітко говорить мовою статті у газеті «Донеччина» – «Життєва співмірність з націєбудуванням» (2016. №25, 15 лип. С. 5): «Високої сили самоусвідомлення властиве тим донеччанам, хто завжди бачив історико-культурну тяглість розвитку надкальміуських земель у цілісному просторі Української Держави. Руйнування й нищення такої неперервності у 2014–2016 роках привнесено зайдами, різними забородами, яким серце не болить за знищені окремі людські оселі, цілі села, не нищить душу пам'ять перед вбитими та понівеченими. На пам'ять спадає українськомовне с. Степанівка Шахтарського району, що за тридцять хвилин зникло з мапи через знижувальні залпи «Градів». До цього прилягає глибинна тисячолітня пам'ять історичних битв руських воїнів із половецькими нападниками (похід війська під проводом князя Ігоря та історична битва на сучасних донецьких землях). Кожний із заявлених шарів містить низку складників і вимагає окремого розгляду, а сукупно вони становлять неповторну цілісність – Атлантиду Української Донеччини...»

Донбас, як і вся Україна, нині переживає одну з найтрагічніших сторінок історії нашої держави: тут точиться битва за майбутнє нашої суверенної країни. Автор переконаний, що ми зможемо перемогти. І не лише перемогти, а й зберегти свою єдність, шкалу цінностей та мовну культуру; він упевнений у тому, що розбудова «національно-мовних», «культурно-мистецьких», «літературно-естетичних» та «історико-філософічних засад українського народу» не спиниться, набуде свого великого значення і звучання у «цивілізаційно-світовому просторі».

Ось чому мовний складник книги нарисів настільки важливий і актуальний. Автор пропагує мову не лише як засіб спілкування, а й як спосіб ідентифікації жителів регіону, що належать до великої культурної української нації, чие коріння має понад тисячолітню історію.

Варто, на наш погляд, звернути увагу на заголовки нарисів. Вони ще раз підкреслюють важливість історії кожного героя, чия доля тісно пов'язана із Донбасом: «Начальний Дінця», «Вчителька з Петрівки», «Характерник», «Прапорonosець», «Президент поляків Донбасу», «Фундатор музею Стуса», «Ідеолог УПА історію Сходу написав», «Академік і

хлібороб», «Засуджена чумаківна», «Отаман краєзнавців Донеччини», «Спадок Голобородька», «Непереможними лишаємось» та інші.

4. Результати і обговорення

Задум написати книжку прийшов до автора з усвідомленням втрати своєї домівки, справи, якій віддав стільки років життя. Але це – речі матеріальні. Головне ж – не втратити пам'ять про людей, які стільки цінного, корисного зробили для свого рідного краю. І вони заслуговують на подяку, увічнення їхніх вчинків, а дехто – й пам'яті – саме в розповідях про них, бо вони довели й доводять, що Донбас був та залишається українським.

Промовиста й трохи незвичайна назва книжки нарисів – «Донбасія» – має своє, особливе походження. Ось як пояснює це автор у нарисі «Чому Донбасія?»: «Бо є мапа планета Донбас і до її офіційного найменування доклалися першовідкривач астрофізик з Криму Микола Черних і письменник з Донецька Іван Костира. А було так...

Працюючи над циклом «Думи про Донбас» наприкінці минулого століття і досліджуючи величезний масив інформації про рідний край, Іван Костира звернув увагу, що серед українських слідів у Космосі є планети з назвами ледь не з усієї України... «Немає тільки Донбасу! Невіддільної частини України, її споконвічної східної сторони... Віриться, що недалекий той час, коли у Всесвіті, на переміщений туди, в космічний простір, з його непізнаними до кінця шляхами, «мапі» України неодмінно з'явиться планета з міцним по земному і по зоряному славним іменем – Донбас, Дон-ба-сія...

Звучить! І по-українськи не гірше – Донбасія! Дон-ба-сія... Навіть начебто десь лагідніше... До речі, по-українськи в просторіччі наш край так і називають. Воно вже і в українську поезію увійшло, це найменування», – написав Костира в одній із книг, що вийшли на початку нинішнього тисячоліття». [8, с. 8–9]. Письменник помер у 2003-му, а в 2008-му стало відомо, що відкрита в 1976 р. планета була названа «Донбас» (порядковий номер її 19916)» [8, с. 8–9].

Таким чином, підсумовує нарисовець, «Обоє українців – один кримський, а інший – донецький, звісно ж, не могли передбачити, що їх малу батьківщину загарбає російський агресор» [8, с. 8–9].

Воедино, в одному томі, автор «Донбасії», як зазначалося вище, зібрав свої нариси після багатьох невеселих роздумів, сповнених відчаєм. Адже він, будучи воістину талановитим журналістом і водночас успішним очільником відомого в Україні обласного періодичного друкованого видання – газети «Донеччина», вік якої подолав 80-річний рубіж, до останнього боровся за її існування в медійному просторі країни. На терені зросійщеного Донецька журналіст створював навколо газети та її читачів ауру українськості, патріотизму та любові до рідного краю, його витоків і сучасних надбань. Та російські воєнні зайти й злочинні бандитські угруповання почали трошити все українське в 2014-му – на початку першої гарячої фази російсько-української війни, яку тепер, у лютому 2022-го країна-терорист – Російська Федерація – відкрито і віроломно розгорнула її вже не лише проти Донбасу, а й усієї незалежної України, здійснивши повномасштабне вторгнення.

«Мене особливо зворушили згадки про людей, до чиєї долі я мав деяку причетність (хай і віддалену). Насамперед це Ярослав Гомза, молодий учитель української мови, який писав листи і статті з критикою політики русифікації, мабуть він був під відповідним наглядом і на деякий час замовк. Про його подальшу долю я дізнався лише нещодавно з «Антології донецької літератури». Дивовижна постать – Петро Лаврів, галичанин-упівець, який, відбувши строк у таборах, повернувся без права життя на Західній Україні, а поселився на Донеччині. Полюбив цей край, вивчав його історію. Дивилися на нього, м'яко кажучи, скося. Його праці «З сивої давнини до козацької доби» та «Історія Південно-Східної України», в яких автор доводив давню присутність українського етносу на

Донеччині, не сприймалися в офіційній науці. Я листувався з ним, зустрічався з ним, коли він приїздив до Києва, і дивувався силові духа цієї маленької, битой лихом людини. А ось за згадку про Миколу Фененка я просто вдячний Ігореві Олексійовичу. Ще в далекі 60-ті роки до журналу «Вітчизна», в якому я працював, надходили рукописні статті історичного й краєзнавчого характеру, а то й рецензії на різні книжки – за цим підписом. Ми їх друкували, я дивувався, звідки це в Маріуполі такий універсал-українець. Потім він замовк, і мене замовкли. А вже пізніше, укладаючи Словник для Енциклопедії Сучасної України (ЕСУ), я клопотався: як знайти сліди таємничого Миколи Фененка?» , – написав у передмові до «Донбасії» незабутній Іван Дзюба [8, с. 5–6].

Про кого йдеться в нарисах «Донбасії»? До книжки увійшли близько сотні людських історій. Причому, її герої – представники різних поколінь, з якими він мав зустрічі, спілкування. Ці люди стали символами справжніх українців донецького регіону. Вони видатні професією, вчинками, позицією. Від кожного створеного автором образу йдуть позитив, оптимізм, віра у вічні людські цінності.

Гортаючи сторінки «Донбасії», читач може зустріти розповіді про Василя Стуса (нарис «Слідами «Забороненого») та людей з його кола, про тих, хто долучився до створення музею (нарис «Фундатор музею Стуса»), про видатного достойника, академіка Івана Дзюбу (нарис «В дорозі до України»), про іскрометний вчинок Анатолія Водозазького, котрий 22 травня 2014 р. вийшов з прапором України на майдан у місті Дружківці, коли його захопили бойовики (нарис «Прапороносець»), про Віктора Тупілка, фундатора музею пам'яті українських патріотів Олексі Гірника та Василя Макуха, які на знак протесту проти радянського режиму спалили себе (нарис «Смолоскип»: «...Олекса Гірник – не той, хто вкоротив собі віку, а жертвник нашого народу, що віддав своє життя за добре майбутнє прийдешніх поколінь» [8, с. 25]), про карколомну і водночас неймовірно цікаву долю поета Василя Голобородька («Спадок Василя Голобородька»); є низка історій про воїнів-добровольців, котрі пішли захищати Україну від російського агресора (нарис «Непереможними лишилися» – про Юрія Власенка, десантника 79-ї окремої десантно-штурмової бригади, що поліг у 2014-му році під час звільнення Лиманської територіальної громади та Володимира Бражника, який загинув в «Іловайському котлі» 20 серпня 2014 р.; «Повернувся в бронзі» – про Юрія Матушака, випускника Донецького національного університету, що який загинув в АТО) та багато інших.

Є й серед героїв «Донбасії» розповідь про очільника газети «Горняк» з міста Торез Анатолія Постнова (нарис «Пройшов крізь вогонь»). Очолювану ним редакцію уночі розгромили бандити, які вимагали в нього у квітні 2014-го надрукувати в газеті заклик іти на «референдум». Правоохоронні органи, на жаль, не допомогли. Та колектив разом зі своїм головним редактором вистояв, продовжував випускати газету. Але в ніч перед професійним святом – днем журналіста України, 6 червня, бойовики закидали офіс редакції, що знаходився на першому поверсі житлового будинку, «коктейлями молотова», тож усе обладнання та майно згоріли.

Нарисовець часто ставив сам собі, а також і на сторінках очолюваного ним друкованого періодичного видання одне-єдине, але важливе запитання: якою мовою говорити з Донбасом у світлі останніх подій, пов'язаних із воєнними діями? Розпочату РФ війну проти України за сторонами протистояння вчені вважають: «Ця війна є російсько-українською (за сторонами протистояння), ... гібридною (за формою)» [9, с. 11]. Історики на початку воєнних дій ще 2014 р. стверджували, що війну розв'язали не представники донецько-луганського регіону, а Росії: «Завдяки їхній “допомозі” він переріс у нинішню криваву фазу, вони ж зайняли керівні позиції у новостворених терористичних організаціях “ДНР” та “ЛНР”. Основна сила збройних угруповань, що протистоїть українській армії, також має російське походження. Мова йде не лише про озброєння, “куплене в най-

ближчому воєнторзі» чи фінансові потоки, що підживлюють сепаратистський рух. Більша частина бойовиків також є громадянами РФ» [9, с. 12].

На думку академіка НАН України І. Дзюби, уродженця Донбасу, його мала Батьківщина, «Донецчина в найгострішому вигляді акумулює успадковані з минулого мовні проблеми, характерні для всього Сходу і Півдня України, і тому саме вона б могла стати своєрідною лабораторією їх продуктивного розв'язання. Для цього потрібна політична і культурна воля, якої досі не було» [10, с. 37]. Він переконаний, що «реально Донецчина має великі, ще не сповна використані можливості для емансипації української мови та справжнього, а не декларативного піднесення національної культури». Іван Дзюба аргументовано вважав, що регіон був багатий достатнім інтелектуальним потенціалом не лише в науково-природничій, науково-технічній, а й науково-гуманітарній сфері, мистецтві та літературі.

5. Висновки

У висновку варто відзначити важливість цієї праці і насамперед історичну цінність викладеного у нарисах фактажу, більшість якого має документальний характер. «Клондайк» особистостей, якими країну наділила щедра донбаська земля, невичерпний, і це неодноразово підтверджував сам автор, Ігор Зоц, плануючи написати наступну книжку нарисів про свою малу Батьківщину, наповнити її новими іменами.

Істотна деталь: у рамках проголошення лауреатів літературно-наукового конкурсу Фундації Українського Вільного Університету 2022 р. присуджені премії лауреатів літературно-наукового конкурсу імені Воляників-Швабінських за твори, видані в 2021 р., та окремо відзначені праці, серед яких – і книжка нарисів І. Зоца «Донбасія» (за повідомленням пресової референтури ФУВУ) [11].

Важливо, що нарис «Донбасія» мають життєствердний характер, хоча й розповідають про карколомні події із життя своїх героїв на тлі одного з найбільш, як ми тепер можемо стверджувати, проблемного регіону України. Проте вони мають здебільшого позитивний характер, і це не може не впливати на загальне враження від книжки. Однак в умовах повномасштабної війни РФ проти України, яка була розпочата через вісім років з початку вторгнення в Донецький регіон російських бандформувань, а потім і регулярних сил російської армії, країною-агресором 24 лютого 2022 р., перед українським суспільством постають і нові виклики, і нові важливі завдання: перемогти й відбудувати країну, повернувши всі окуповані території, а також створити умови для комфортного проживання для своїх громадян.

І велика роль у відродженні буде відігравати саме українське слово в одежині газет, радіо, телебачення, книжок [12, с. 90–97].

Автор поки що створив перший том розповідей про непересічних людей з Донбасу та їхні незвичайні долі. Попереду, переконаний Ігор Зоц, – ще не один нарис і, можливо, не один том розповідей, які влітаються в історичну канву регіону.

References

1. Mykhailyn, I. L. (Ed.) (2013), *Journalism: Dictionary-Reference*, Akademvydav, Kyiv, 320 p.
2. Zdoroveha, V. (2008), *Theory and Methodology of Journalistic Creativity: A Textbook*, 3rd edition, PAIS, Lviv, 268 p.

3. Losev, I. & Hrabovskyi, S. (2013), "Ukrainian identity: issues and challenges", *Den [Day]*, available at: <https://day.kyiv.ua /uk/article/tema-dnya-cuspilstvo/ukrayinska-identichnist-problemi-ta-vikliki> (accessed: 10. 03. 2017).
4. Moskalenko, A. (1998), *Theory of Journalism: a Textbook*, Ekspres-objava, Kyiv, 334 p.
5. Dzyuba, I. (2021), "A story about unforgettable things and unforgettable persons", *Donbasiia*, in Zots, I. (Ed.), Yaroslaviv Val, Kyiv, p. 5.
6. Hlushko, O. K. (2012), "Artistic and journalistic genres", *Journalism Speciality: Newspaper and Magazine Production: a Textbook*, 2nd ed., in Rizun, V. V., Prystupenko, T. O., Radchuk, R. V., Vasylenko, M. K. et al (Eds.), Publishing and Printing Center "Kyiv University", Kyiv, pp. 210 – 211.
7. Zahnitko, A. (2016), "The official language in information and media space: threats and challenges", *Chasopys Donechchyna [Donechchyna Bulletin]*, № 8, p. 5.
8. Zots, I. (2021), *Donbasiia*, Yaroslaviv Val, Kyiv, 252 p.
9. Moroko, V. (Ed.) (2015), *Oral History of the Russian-Ukrainian War (2014–2015)*, K.I.S., Kyiv, 176 p., available at: <http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/verstka-low.pdf> (accessed: 10.02.2022).
10. Dzyuba, I.M. (2001), "Donbas is a land of Ukrainian words", *Lessons of Truth and Goodness: Poetry and Prose*, in Olifirenko, V. (Ed.), "Donbas", Donbas, p. 37.
11. Koronenko, S. (2022), *Facebook*, available at: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100010710156666> (accessed: 10.02.2022).
12. Kobynets, A.V. (2011), *Newspaper as Social Creative Structure and Enterprise: a Textbook*, KPU, Zaporizhzhia, 264 p.
13. Sydorenko, N. M. (1992), "Ukrainian media as a factor of formation of national consciousness (the XIX – the beginning of the XX centuries)", *Zhurnalistyka: Presa, Telebachennia, Radiomovlennia [Journalism: Press, Television, Radio Broadcasting]*, vol. 24, pp. 3 –12.
14. Tarasenko, N. (2015), "The situation in Donbas in the Ukrainian media discourse", *Ukraina: Podii, Fakty, Komentari [Ukraine: Events, Facts, Comments]*, no. 21, pp. 72-81, available at: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr21.pdf> (accessed: 01.02.2017).
15. Rizun, V. V. (2012), "The essays for methodology of social communication researches", *Psykholinguistyka [Psycholinguistics]*, no. 10, pp. 305-314, available at: http://journlib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf (accessed: 20.12.2022).

Submitted 24.01.2023

Список літератури

1. Журналістика : словник-довідник / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. Київ : Академвидав, 2013. – 320 с. (Серія «Nota bene»).
2. В. Здоровега. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. 3-тє вид. Львів; ПАІС, 2008. 268 с.
3. Ігор Лосєв, Сергій Грабовський. Українська ідентичність: проблеми та виклики URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-cuspilstvo/ukrayinska-identichnist-problemi-ta-vikliki> (дата звернення 10. 03. 2017).
4. Анатолій Москаленко. Теорія журналістики: Підручник. Київ : Експрес-об'ява, 1998. – 334 с.
5. Дзюба І. Розповідь про незабутнє і незабутніх // Донбасія / Ігор Зоц. Київ : Ярославів Вал, 2021. – С. 5.
6. Глушко О. К. Художньо-публіцистичні жанри // Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво: навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. / Т. О. Присту-

пенко, Р. В. Радчик, М. К. Василенко та ін.; за ред. В. В. Різуна. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. – С.210 – 211.

7. А. Загнітко. Державна мова в інформаційно-медійному просторі: загрози й виклики // «Часопис Донеччина», 2016. № 8, 4 бер. – С. 5.

8. Зоц І. Донбасія. Київ : Ярославів Вал, 2021. – 252 с.

9. Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки) / за ред. В. Мороко. Київ : К.І.С., 2015. Вип. 1. 176 с., URL: <http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/verstkalow.pdf> 10.02. 2017). (дата звернення: 10.02.2022).

10.Дзюба І.М. Донбас – край українського слова // Уроки правди і добра: поезія і проза // Упорядник та автор біографічних нарисів В.Оліфіренко. Передмова І.Дзюби – Д.: Донбас, 2001. – С. 37.

11.Короненко С. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100010710156666>.

12.Кобинець А. В. Газета – соціотворча структура й підприємство: навч. посіб. Запоріжжя : КПУ, 2011. – 264 с.

13. Сидоренко Н. М. Українська преса як фактор формування національної свідомості (XIX – поч. XX ст.) // Журналістика : Преса, телебачення, радіо. 1992. Вип. 24. С. 3 – 12.

14. Тарасенко Н. Ситуація на Донбасі у дискурсі українських ЗМІ. 2015, № 21. С. 72 – 81. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr21.pdf> . (дата звернення: 1.02.2017).

15. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Інститут журналістики, Київ, 2011. 9 с. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf (дата звернення 20.12.2022).

Надійшла до редакції 24.01.2023